

หม่อมแรกในพระเจ้ากรุงสยาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้เขียน: สุพจน์ แจ็งเร็ว

ชื่อบทความ: หม่อมแรกในพระเจ้ากรุงสยาม

ที่มา: ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๑๔ (กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖) หน้า ๕๖-๕๙

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หม่อมแรกในพระเจ้ากรุงสยาม

สุพจน์ แจ็งเร็ว

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎสมมุติเทววงศ์ หรือ “ทูลกระหม่อมฟ้ามงกุฎ ไตรภพ” เสด็จออกผนวชเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๗, พระชันษา ๒๑ ปี

ทรงผนวชได้เพียง ๑๕ วันก็ “**เมื่อยเกิดวิบัติ**” (ตามสำนวนสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกเสด็จสวรรคตอย่างกะทันหัน พระองค์จึงต้องทรงครองสมณเพศต่อไปอีก ๒๗ พรรษา ปี ๒๓๘๔ พอพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เสด็จสวรรคต ก็ทรงลาผนวชมารับราชสมบัติเป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม รัชกาลที่ ๔

พอเสด็จขึ้นครองราชสมบัติแล้ว บรรดาขุนนางใหญ่น้อย “ต่างถวายลูกเต้าเอาหน้า” กันมากมาย จนถึงกับต้องทรงออกประกาศว่าด้วยหญิงที่มาถวายตัวว่า “มากมายหลายคนขึ้นเหลือใช้เหลือสอย” และต้องทรงเตือนสติขุนนางเหล่านั้นว่า พระองค์ “เป็นผู้รู้ประมาณ รู้เวลาว่าราชการ และบำเพ็ญการกุศลสวดมนต์ภาวนา”

จำนวนเจ้าจอมหม่อมห้ามในสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามจะมากกว่าของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ พระอนุชาอย่างที่ยอมบรัดเลเอาไปก่อนได้ไว้ในหนังสือพิมพ์ของท่านหรือไม่เราไม่ทราบ และไม่ใช้เรื่อง ที่เราทราบก็คือ ก่อนที่พระองค์จะทรงผนวชนั้น ทรงมีหม่อมมาก่อนแล้ว

หม่อมคนแรกที่ว่านี้ คือ **เจ้าจอมมารดาน้อย** ซึ่งเป็นธิดาพระอินทรอภัย (หรือ “พระอินทร์อำไพ” ตามที่เจ้าพระยาทิพากรวงศ์เรียก) ราชโอรสสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

ตรงนี้ต้องขอแทรกเรื่องของพระอินทรอภัยไว้ เพราะจะมีเรื่องสำคัญเกี่ยวโยงกันอีก สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้นทรงมีพระราชโอรสกับเจ้าจอมมารดาฉิม (บุตรเจ้าพระยานครฯ) ๒ องค์ คือสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายทัศพงษ์ ซึ่งภายหลังเป็นพระพงษ์นรินทร์ กับสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายทัศไพ ซึ่งในรัชสมัยรัชกาลที่ ๒ เป็นที่พระอินทรอภัย และเป็นโทษต้องประหารชีวิต.

เรื่องที่พระอินทรอภัยต้องเป็นโทษถึงประหารชีวิตนั้นปรากฏในพระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๒ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ว่า :

“ในปีกุนนี้ (พ.ศ. ๒๓๕๘ - ผู้เขียน) คุณไพบุตรเจ้ากรุงธนบุรี ครั้นเติบโตใหญ่ขึ้นก็เรียนวิชาแพทย์ชำนาญ ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นที่พระอินทร์อำไพอยู่ในกรมหมอ ได้รับราชการเข้าไปรักษาไข้ในพระราชวังเป็นนิตย์ คิดมิชอบมิได้รู้พระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลักลอบทำชู้ด้วยเจ้าจอมอ่อน จอมอิม จอมไม้เทด กับทนายเรียกคน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หนึ่ง โขลนคนหนึ่ง โปรดให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ชำระเป็นสัตย์ สั่งให้ลงพระราชอาญาแล้วประหารชีวิตเสียทั้งหญิงทั้งชาย”

ตอนที่พระอินทรอภัยต้องโทษนี้ หม่อมน้อยยังเล็กอยู่มาก สมเด็จพระศรีสุริเยนทร์ฯ พระบรมราชชนนีของเจ้าฟ้ามงกุฎ ทรงอุปการะไว้เป็นข้าหลวงในพระองค์.

เมื่อเจ้าฟ้ามงกุฎทรงพบหม่อมน้อยนั้น เข้าใจว่าจะทรงมีพระชนมายุได้ราว ๑๖-๑๗ พรรษา, เพราะเป็นก่อนที่จะทรงข้ามฟากไปครองพระราชวังเดิมเมื่อชันษา ๑๘. เสด็จในกรมพระนราธิปฯ ทรงเล่าถึงเรื่องนี้เป็นเชิงแก้ต่างไว้ในมหามกุฎราชคุณาธุสฺรณ, ดังนี้ :

พระยศฉันประโชติดีแก้ว พระศักदानุภาพแพรว พรั่งลม้ายสายสุณี แลบนาย
เล่ห์วิซซุรีฤทธิดี้อ ธรรมชาติใครอายยื้อแย่งแย่งแสงเพลิง สวรรค์ราช
เสมือนหญิงเริงสวาทเข้า ไฉนยุพราชอาจพเน้า หนองโน้มหทัยหนี เจ้าเออย
พระจึงมีหม่อมห้าม ก่อนภิเชกเอกอนงค์ข้าม ผิ่งนุ่นพอรถนอม แลนาย
นดาจอมธนบุเรศครัน พงศพินาศพิงบาทบัน ชีพด้วยมहिษี ผดุงราช
แต่ความที่กรมหลวงมหิศวรินทรารามเรศ (ซึ่งทรงเป็น “เพื่อนเล่น” ที่สนิทเส่นหา
ของเจ้าฟ้ามงกุฎมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์) เล่าให้พระยากสาปนกิจโกศล (โหมต อมาตยกุล)
ฟังดูมีชีวิตชีวามากกว่า ทรงเล่าว่า :

“...แต่พระจอมเกล้าฯ นั้น ท่านเล่นอยู่ด้วยกันกับท่าน (คือกรมหลวงมหิศฯ - ผู้เขียน) พระจอมเกล้าฯ นั้นท่านประทับอยู่ที่ปราสาท พาหม่อมน้อยมานอนที่โรงอาลักษณ์ แล้วท่านให้พระยาเพชรบุรี (บัว) กับพระยาอภัยพิพิธ (เสพ) คอยระวังอยู่ที่ประตูห้องอาลักษณ์ กลัวสมเด็จพระศรีสุริเยนทร์ฯ จะให้ข้าหลวงมาดู หม่อมน้อยนั้นก็ไปข้าหลวงอยู่ในสมเด็จพระศรีสุริเยนทร์ฯ ด้วย ถ้าท่านใช้ข้าหลวงมาดู ก็เอาหม่อมน้อยใส่ตู้หนังสือซ่อนไว้...”

เจ้าฟ้ามงกุฎทรงประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวังจนถึง พ.ศ. ๒๓๖๕ (พระชันษาได้ ๑๘ ปี) จึงได้รับพระราชทานพระราชวังเดิม (พระราชวังสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี) ให้เป็นที่ประทับใหม่ หลังจากที่ทรงย้ายมาแล้ว ทรงมีหม่อมเจ้าชาย..... ๒ องค์ คือ หม่อมเจ้านพวงศ์ ซึ่งในรัชกาลที่ ๔ ทรงได้รับสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าตามราชสกุลศักดิ์ แล้วทรงเป็นกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส (ต้นราชสกุล นพวงศ์ ณ อยุธยา) ประสูติ พ.ศ. ๒๓๖๕, และหม่อมเจ้าสุประดิษฐต่อมาได้รับสถาปนาเป็นพระองค์เจ้า เป็นกรมหมื่นวิศณุเทพนิทาธร (ต้นราชสกุล สุประดิษฐ ณ อยุธยา) ประสูติ พ.ศ. ๒๓๖๗.

หม่อมเจ้าสุประดิษฐ หรือกรมหมื่นวิศณุนารถฯ ประสูติได้เดือนเศษ เจ้าฟ้ามงกุฎก็ทรงผนวชได้ ๑๕ วันก็ผลัดแผ่นดิน

พอขึ้นแผ่นดินใหม่ สมเด็จพระศรีสุริเยนทรบรมราชินี พระพันปีหลวง ก็เสด็จออกมาประทับที่พระราชวังเดิมกับเจ้าฟ้าจุฑามณี (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชโอรสองค์น้อย และทรงเลี้ยงกรมหมื่นมเหศวรฯ และกรมหมื่นวิศณุนารถฯ ในเวลาที่ยังทรงพระเยาว์อยู่ที่ ๒) พระองค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กรมหมื่นวิศุณนารณิกาทรร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมเด็จพระศรีสุริเยนทรยศ สวรรคตในปี ๒๓๗๙ เจ้าจอมมารดาน้อยจึงต้องย้ายออกจากพระราชวังเดิมมาอยู่บ้านพระพงษ์นรินทร์ผู้เป็นลุง. เวลานั้นกรมหมื่นมเหศวรฯ พระชันษาได้ ๑๕. กรมหมื่นวิศณุนารถฯ พระชันษาได้ ๑๓. ทั้งสองพระองค์เสด็จมาอยู่วัดบวรนิเวศกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ หรือภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎ พระราชบิดา ซึ่งทรงเป็นสมภารเจ้าวัดนั้นอยู่. จนกระทั่งพระพงษ์นรินทร์ได้จัดหาที่เป็นวังให้ในเวลาต่อมา.

จากนี้เรื่องราวของเจ้าจอมมารดาน้อยก็หายไป. หากมาปรากฏอีกครั้ง, และเพียงครั้งเดียว, หลังจากที่ภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎทรงลาผนวชมาครองราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ ๔ แล้ว ๔ ปี (พ.ศ. ๒๓๙๘).

พระราชหัตถเลขา ทรงเขียนที่พลับพลาป้อมเพชรกรุงเก่า ถึงเจ้าจอมมารดาพึงหรือที่ทรงเรียกว่า “เต่าของข้า” พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงเล่าถึงการเสด็จพระราชดำเนินมากรุงเก่า, ตอนหนึ่งว่า :

“...ขึ้นมาถึงวัดเขมาตลาดแล้วเวลาเข้าโมงหนึ่ง กับ ๔ บาท มีเรือเก๋งลำหนึ่งพายตามขึ้นมาแข่งเรือที่นั่นของข้า เกินหน้าเรือตำรวจเรือที่นั่นรองทุกลำ แข่งจนเก๋งเคียงกันยาเรือที่นั่น แต่แรกข้าสำคัญว่านางหนูลูกข้าเพียงร้องให้ มารดาจะให้เอาใส่เรือเก๋งขึ้นมาส่งให้ข้ากระมัง ข้าจึงร้องถามไปว่าเรือใคร เรือนั้นมีมานับมีด มีผู้หญิงนั่งท้ายหลาย (คน) เรือตำรวจตามไปก็สำคัญว่าเรือข้างในกระบวร จึงไม่มีใครห้ามปล่อยให้พายขึ้น สรรเพชภักดีร้องถามหลายคำก็ไม่บอก ข้าถามหลายคำว่าจะไร ๆ เรือใคร ก็ไม่บอก บ่าวผู้หญิงข้างท้ายก็หัวร่อเยาะ ด้วยบานเต็มที จนคนในเรือที่นั่นโกรธว่าหัวเราะเยาะ

ข้าคิดจะให้เอาปืนยิงตามกฎหมาย ก็กลัวจะถูกคนตาย เขาจะลือไปว่าดุร้ายใจเบาทำคนตายง่าย ๆ พายแข่งไล่เรือที่นั่นอยู่นาน เห็นผิดทีแล้วจึงได้ร้องให้ตำรวจไล่จับ ครั้นเรือไปจับจะจุดเรือมา จึงพายหนีห่างออกไป ไล่ไปไกลจึงได้ตัวเรือมา ได้ความว่าเป็นเรือมารดากรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศมาทำหน้าที่เป็นเล่นตัว ล้อข้าต่อหน้าทหารกำนัน นำซังนกหนา ข้าสั่งให้พระอินทรเทพจับกุมเรือมาส่ง ตัวนายเข้ามาให้จำไว้บ่าวให้จำไว้ข้างหน้าข้าได้เขียนหนังสือมาให้กรมหมื่นมเหศวรทราบแล้ว ได้มีไปสั่งถึงท้าวศรีสัจจา ท้าวโสภานิเวศน์ ให้เอาตัวจำไว้ให้มันคงกว่าข้าจะกลับลงไปอยากจะใคร่ให้เอาไปตัดหัวเสียตามสกุลพ่อมัน แซ่นี้มันปนเช่นนั้น เหมือนคุณสำลีมารดาพระองค์เจ้านัดดา ถึงลูกท่านรักท่านเลี้ยงเป็นหนักหนามารดาท่านเอาไว้ไม่ได้ เอาไปตัดตัวเสียเป็นอย่างมีมาแล้ว

ข้าได้ยินว่าคนพวกเจ้าตลับ เจ้าครอกหอไปด้วย หากนั่นเป็นพวกใกล้เคียงกับยายน้อยป้าของเต่า เต่าอย่าไปไถ่ถามว่ากล่าวอะไรุ่นวาย มันจะด่าให้อายเขา มันไม่เจียมตัวว่าชั่ว มันยังถือตัวเป็นเมียข้า มันจึงตามมาล้อต่อหน้าเมียใหม่ ๆ สาว ๆ เป็นเจ้าเป็นนาย เมื่อจับมันร้องว่าจะไปตามเสด็จกรุงเก่าด้วย”

ความตอนท้ายพระราชหัตถเลขาที่คัดมานี้ ควรจะได้ขยายสักเล็กน้อย

ตรงที่ทรงกล่าวว่าจะใคร่ให้เอาเจ้าจอมมารดาน้อย “ไปตัดหัวเสียตามสกุลพ่อมัน”

นั้นดูจะทรงอ้างไปไกลกว่ากรณีที่พระอินทรภักย์ บิดาเจ้าจอมมารดาน้อยถูกประหารชีวิตใน

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รัชกาลที่ ๒ ดังเล่ามาข้างต้นนั้น หากทรงนับล่ำเลาะไปทั้ง “แซ่” ที่เดียว นอกจากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีแล้ว เจ้าฟ้ากรมขุนกระษัตราธิราช และ “คุณสำลี” หรือเจ้าจอมมารดาสำลี ในกรมพระราชวังบวรฯ ในรัชกาลที่ ๒ ซึ่งเป็นพระธิดาสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ก็ถูกประหารชีวิตไปด้วยกันตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ ๒ ในคราวนั้นโอรสทั้งหมดของเจ้าฟ้ากรมขุนกระษัตราธิราชก็ถูกถ่วงน้ำเสียที่ปากอ่าว “เจ้าตลับ เจ้าครอกหอ” ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงกล่าวว่ามีมาด้วยกับเจ้าจอมมารดาน้อย ก็คือ หม่อมเจ้าตลับ และหม่อมเจ้าหอ ธิดาเจ้าฟ้ากรมขุนกระษัตราธิราชนั่นเอง ซึ่งเมื่อนับโดยศักดิ์ก็เป็นพี่ของเจ้าจอมมารดาน้อย.

รวมความว่า บรรดาผู้ที่มา “ล้อ” สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม “ต่อหน้าทาร์กำนัน” ในครั้งนี้ ไม่นับว่าไพร่ฟ้าพายเสียหายแล้ว ก็ล้วนแต่เป็น “อดีต” เจ้านายฝ่ายหญิงของราชวงศ์กรุงธนบุรีทั้งสิ้น และนี่เป็นการแสดงบทบาทครั้งสุดท้ายของเจ้านายในวงศ์นั้น

หลังจากวันที่ทรงถูก “ล้อ” ไปแล้วอีก ๕ วัน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ก็ทรงมีพระราชหัตถเลขาจากกรุงเก่ามาสำหรับ “เต่าของข้า” อีกว่า :

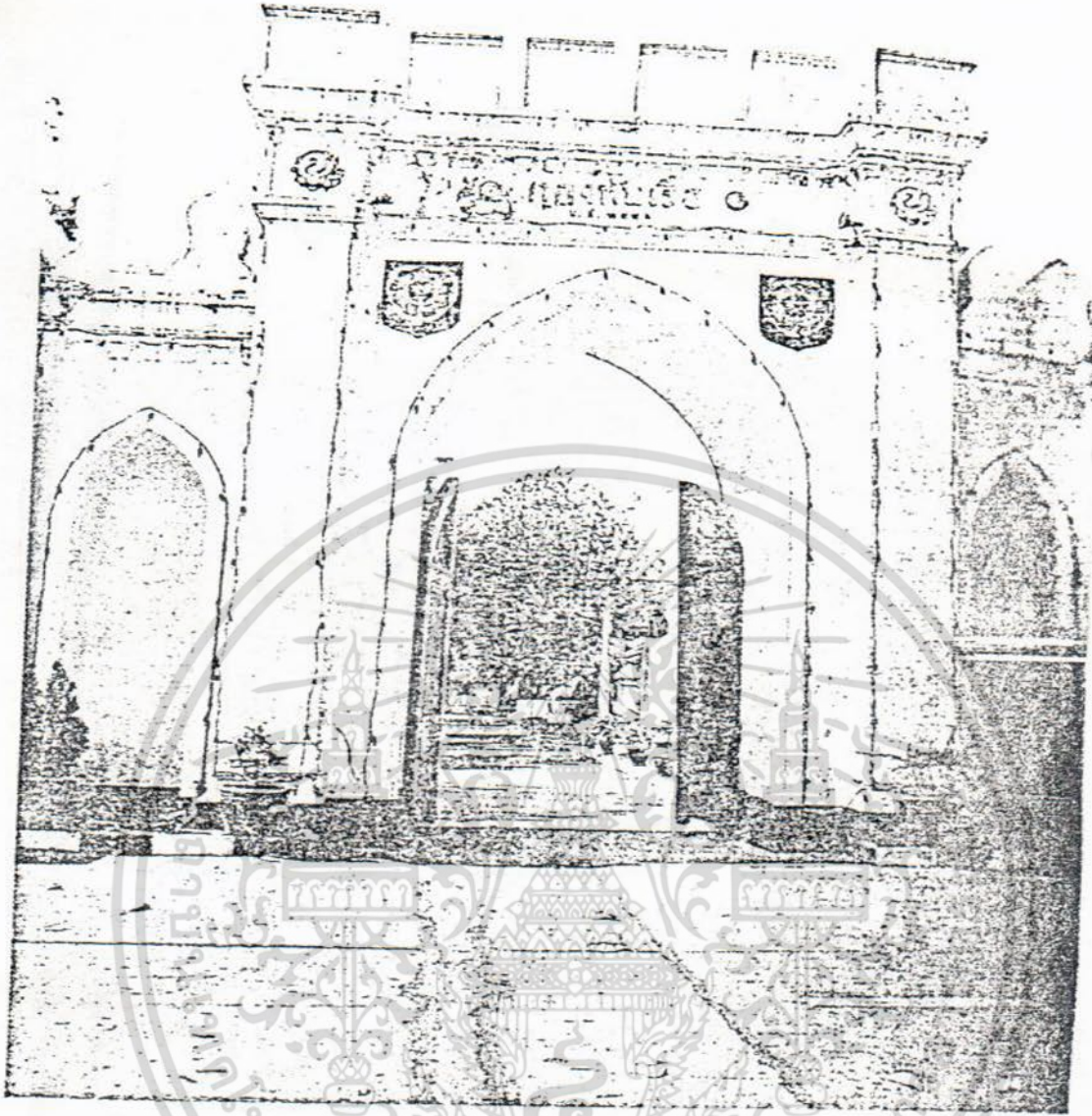
“นางน้อยนั้นให้จำไว้ให้มันคง ถึงพระองค์บุกกท่านสั่งให้ถอดให้ปล่อยให้ลุด ก็อย่าทำตามเลย” .

เจ้าจอมมารดาน้อยจะถูกลงทัณฑ์แค่ไหนอย่างไรก็ไม่ปรากฏ แต่เรื่องราวแต่ครั้งโรงอาลักษณ์และตู้หนังสือก็ได้จบสิ้นไปแล้ว

เจ้าจอมมารดาน้อยถึงแก่กรรมปีใด ไม่ทราบ, หากได้ปลงศพในสวนหลังวังกรมหมื่นวิศนุณารักษ์ ต่อมาจึงสร้างวัดตรีทศเทพขึ้น ณ ที่นั้น, และได้สร้างพระเจดีย์ไว้ตรงที่ปลงศพเจ้าจอมมารดาน้อยนั้นด้วย

น่าเสียดายที่พระเจดีย์องค์นี้ได้ถูกทางวัดรื้อทิ้งเสียแล้ว เมื่อไม่นานมานี้เอง

พระราชวังเดิม ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของกองทัพเรือ

บริเวณที่ตั้งพระเจดีย์ที่ไคทรงสร้างไว้ปลงศพเจ้าจอมมารคานอ้อย
ในบริเวณวัดศรีทศเทพ ปัจจุบันทางวัดไครื้อทิ้งเพื่อสร้างศาลาใหม่

เอกสารนี้

ไม่ว่าการนี้

ในด้านการค้า

นำไปใช้

กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้